

szerszego kręgu ludzi, którzy od lat prowadzą w Polsce badania w zakresie problematyki pogranicza, odnotowując z uznaniem przede wszystkim wysiłek uczonych, na których prace powołują się autorzy pomieszczonych w tym tomie studiów i komentarzy. Dodajmy, że lista zaproszonych była znacznie większa.

Wszelako pogranicze jest tylko jednym z elementów badanego przez nas zagadnienia. Drugim jest polska polityka zagraniczna. Każdy z autorów prac pomieszczonych w części I – a poprzez dobór autorów pragnęliśmy podjąć problematykę pogranicza w powiązaniu ze wszystkimi granicami – został poproszony o udzielenie odpowiedzi na te same dwa pytania: Jak procesy społeczne zachodzące na pograniczu wpływają na polską politykę zagraniczną? Jak polityka zagraniczna Polski wpływa na procesy społeczne zachodzące na pograniczu?

Zamówione materiały nadesłali: Grzegorz Babiński, Stanisław Ciok, Anna Barbara Kisiel-Łowczyk, Lesław Koćwin, Zbigniew Kurcz, Jacek Kurzepa, Marian Malikowski, Dariusz Wojakowski, Władysław Misiak, Andrzej Miszczuk, Jan Róg, Halina Rusek i Arkadiusz Żukowski.

Każdy autor studium odpowiadał na te pytania w sposób – rzecz to naturalna – wynikający z jego warsztatu naukowego. Mamy przeto do czynienia nie tylko z oczywistą różnorodnością pogranicza (i stąd częste użycie liczby mnogiej w stosunku do tak badanych pograniczy), lecz i z nie mniej oczekiwaną różnorodnością badanej problematyki i – nieuniknienie – z różnymi podejściami metodologicznymi.

W przewidywaniu wysokiego stopnia różnorodności, zebraliśmy autorów studiów na konferencji, powołując zarazem komentatorów spoza Instytutu (profesorowie – Ewa Nowicka, Jerzy Mikułowski-Pomorski i Roman Szul), organizując dyskusję o przedstawionych studiach. Wypowiedzi komentatorów zamieszczamy w części II. Ich teksty uwzględniają także treść opracowań zamówionych po konferencji (autorzy studiów: Marek Proniewski, Sławomir Rębisz, Andrzej Sadowski). Niektórzy autorzy studiów dodali po konferencji *postscripta* odnoszące się do konferencyjnych komentarzy.

Studia, komentarze i dyskusja dostarczyły bogatego materiału, lecz redaktorom tomu wydawało się, że szykowana publikacja winna zostać poszerzona o dalsze, całościowo zakrojone opracowania. Zwróciliśmy się zatem o takie opracowanie generalne do geografa, profesora Grzegorza Gorzelaka, o to samo prosząc też socjologa, profesor Joannę Kurczewską, przedkładając im pełne zestawy studiów i komentarzy. Ich opracowania – część III tomu – wydatnie poszerzają przedmiot analizy i stanowią ważki krok w dążeniu do uogólnienia.